

L'estat actual de la ciència econòmica i les seves perspectives per aquesta dècada

TIMOTHY J. KEHOE*

University of Minnesota

* Vaig escriure aquest article mentre era professor visitant al Departament d'Economia i d'Història Econòmica de la Universitat Autònoma de Barcelona. Voldria agrair als meus amics Enriqueta Aragonès, Marisa Sánchez David i Ferran Sancho pel seu ajut i consell sobre el meu català.

Per un economista és perillós filosofar sobre el seu camp d'estudi. La bona economia és aquella que s'encamina a contestar preguntes específiques o a investigar les implicacions dels supòsits específics. Malgrat tot, val la pena de conscienciar-se de les realitzacions assolides en el camp de la ciència i fer hipòtesis sobre els camins pels quals els investigadors han d'anar. I, si més no, de vegades, un argument d'aquest tipus estimula la discussió i la dialèctica, i ens entre-té mentre prenem algunes gerres de cervesa.

No es guanya gaire sent massa diplomàtic amb aquesta mena de discussions. Segons Roy Harrod, el perill de filosofar sobre economia és que hom s'arrisca a obtenir dels altres l'evidència que és un corcò; i no hi ha res més groller que un corcò diplomàtic. En lloc de tractar de ser agradable, m'agradaria més estimular la discussió. La meva única concessió a la diplomàcia és que, si algú està prou enervat amb el meu argument com per engagar una discussió, la primera ronda de cervesa corre pel meu compte.

QUÈ HEM FET FINS ARA

La majoria de les contribucions científiques importants durant els darrers vint anys, en termes de teoria i d'aplicació, han utilitzat les idees de l'equilibri general. A continuació, avaluo aquestes contribucions, i faig menció, quan és apropiat, al treball d'alguns economistes joves de Catalunya. Sens dubte, no tots els economistes bons de Catalunya són només joves (i jo defineixo jove, subjectivament, com aquella edat per sota de la meva). De totes maneres, per tenir una idea del que portarà el futur, o fins i tot del que ens porta el present, no hi ha més remei que mirar el que fan els joves.

Els èxits recents de l'enfocament d'equilibri general més coneguts van esdevenir-se durant els anys setanta en macroeconomia. Robert Lucas, Thomas Sargent i Neil Wallace, entre d'altres, van construir senzills exemples d'economies dinàmiques que exhibien característiques que posaven en qüestió l'ortodòxia keynesiana predominant. Ells van demostrar, per exemple, que fins i tot en una economia on el nivell d'ocupació variï positivament amb el nivell de preus (una relació estadística anomenada corba de Phillips), la política monetària del govern pot esdevenir totalment ineficaç per reduir el nivell d'atur. Aquest tipus d'investigació va acomplir la funció d'enderrocar els fonaments de l'economia keynesiana i establir noves regles per fer una anàlisi rigorosa en macroeconomia. Al mateix temps, les seves contribucions constructives van ser molt limitades. Exceptuant uns pocs fanàtics, ningú no veu que la política del govern sigui totalment ineficaç. La lliçó que podem extreure d'aquesta mena d'investigació és, per altra banda, que la justificació per la intervenció en política econòmica i els instruments per analitzar els seus efectes han de ser més refinats que no pas els emprats pels keynesians.

La consolidació de l'enfocament general ha donat lloc a contribucions de caire més constructiu. Per exemple, durant els debats públics sobre els costos i els beneficis potencials d'un tractat de lliure comerç per a les economies de Mèxic, els Estats Units i el Canadà, les discussions han estat centrades en els resultats de models aplicats d'equilibri general en molts sectors. Un exemple semblant, més proper a nosaltres, el trobem en un equip d'economistes del Departament d'Economia i d'Història Econòmica de la Universitat Autònoma de Barcelona, que ha construït un model d'equilibri general per analitzar la integració d'Espanya a la Comunitat Europea. Aquest

model, alguns resultats del qual han aparegut anteriorment en aquesta revista, indica que la reforma fiscal de 1986 va provocar, sobretot, un augment substancial de la pressió impositiva i va contribuir a elevar els preus un quatre per cent més que els salaris. Quan parlem de l'equilibri general, no estem discutint només temes molt abstractes. De fet, un article recent de dos associats d'aquest equip de Bellaterra, Clemente Polo i Ferran Sancho, mostra que aquest model ha funcionat molt bé en seguir la pista de les variacions més significatives que s'han esdevingut a l'economia espanyola, particularment durant el període 1985-1987.

En macroeconomia, moltes de les contribucions recents de l'escola de l'equilibri general tracten de la teoria dels cicles econòmics. Seguint les passes de Finn Kydland i Edward Prescott, els investigadors han utilitzat models dinàmics d'equilibri general per respondre preguntes tan clàssiques com: ¿quins factors determinen el nivell d'atur, i com es pot rebaixar aquest? ¿Quins són els costos de la inflació, i val la pena de reduir-la a zero? ¿Quin és el disseny més eficient del sistema impositiu? Aquí a Catalunya, Teresa Garcia-Milà ha emprat un model d'aquest estil per estudiar l'impacte que diferents formes de la despesa tenen en el cicle econòmic. Albert Marcet ha investigat la interacció dels preus dels actius financers amb el cicle. Els resultats actuals d'aquest tipus de treball són interessants i provocadors, però les seves aplicacions encara no estan ben definides. Aquesta és una àrea en la qual espero que hi hagi molts progressos durant els pròxims deu anys.

Si els beneficis potencials que podem treure d'una millor comprensió del cicle econòmic són enormes, són no obstant això trivials en comparació amb els que podem extreure d'una millor comprensió del procés de creixement. ¿Per què uns països creixen més ràpidament que uns altres? El 1980, per exemple, Corea del Sud tenia un nivell de renda per càpita un pèl per sobre de la meitat de la renda per càpita de Mèxic. Malgrat això, una dècada de creixement a Corea i d'estancament a Mèxic ha deixat el nivell de vida de Mèxic per sota del de Corea. Els errors del govern mexicà han estat molts: ara bé, ¿quins han estat els més decisius? Parlant d'un exemple més conegut aquí: ¿per què va créixer l'economia espanyola més ràpidament durant el període 1960-75 que no pas posteriorment? Hom espera que això no tingués gaire a veure amb els canvis en el sistema polític.

Possiblement l'àrea més activa en la investigació econòmica es troba, ara mateix, en el camp d'estudi del creixement econòmic i del desenvolupament, el qual està tenint un autèntic renaixement. Encara que aquest camp d'estudi havia estat actiu durant períodes anteriors, en la major part els resultats obtinguts consistiren en la descripció d'exemples específics, en comptes d'aprofundir en una anàlisi sistemàtica. Uns articles recents de Robert Lucas i Paul Romer han introduït l'equilibri general dinàmic en aquest camp. A diferència de les aportacions sobre creixement econòmic dels anys seixanta, la nova teoria posa l'èmfasi en les externalitats dinàmiques i els rendiments creixents a escala, uns aspectes d'aquests models que ens permeten analitzar de manera més adient els impactes del comerç internacional i de la política del govern en el procés de desenvolupament. En realitat, aquest tipus de model també ens permet formalitzar moltes de les idees de la literatura prèvia de desenvolupament. Aquí a Barcelona, investigadors com Jordi Caballé, Antonio Manresa, Albert Marcet, Ramon Marimon i Manuel Santos estan aplicant aquesta classe de idees per contestar unes preguntes econòmiques importants. Caballé, Manresa i Santos, per exemple, estudien la interacció de l'educació i la inversió en capital humà amb el procés de creixement. Marcet i Marimon examinen l'impacte sobre el creixement que tenen les regles alternatives de contracte que una societat pot escollir.

Per aquests investigadors, i d'altres que treballen en qüestions similars, no hi ha cap garantia, és clar, que puguin obtenir respostes definitives i permanents per aquestes preguntes, de la mateixa manera que no la tenien els seus predecessors fa trenta anys. Malgrat tot, cada generació ha de tractar de contestar de nou les preguntes més importants, i el caràcter d'una ciència com l'economia és que les respostes millorin a mesura que passa el temps.

La característica que defineix la nova generació d'economistes que utilitzen els instruments de l'equilibri general per treballar en els camps d'investigació abans esmentats no és una ideolo-

gia comuna. És, en canvi, un compromís amb un pensament clar i rigorós, on hi ha un conjunt de supòsits estàndards, com ara que els mercats es buiden o que tots els agents econòmics utilitzen de manera òptima tota l'informació de què disposen. Els economistes no adopten sempre aquests supòsits; però, si no ho fan, la desviació ha de ser clara i explícita. Interpreto com un senyal de progrés en el nostre camp d'estudi que ara els debats importants siguin sobre quin és el conjunt de supòsits ben definits que hem d'emprar, en lloc de fer-se preguntes ideològiques i fosques que és millor deixar per als periodistes i els polítics.

La mena de pensament rigorós que caracteritza l'escola d'equilibri general s'ha difós en altres àrees de l'economia. L'èmfasi per incorporar la maximització dinàmica, que és el centre de la teoria d'equilibri general dinàmic, té també un paper important en l'estudi dels mercats financers. Uns conceptes que provenen de la teoria pròpia d'aquesta àrea amb un caire més abstracte, per exemple la teoria dels preus de les opcions desenvolupada per Fisher Black i Myron Scholes, són emprats actualment de manera intensiva pels corredors de borsa. Un exemple local és el treball de Xavier Vives, el qual ha tingut un efecte significatiu en la manera de pensar sobre els mercats financers a Espanya i a tot Europa.

Similarment, les teories de disseny de mecanismes i de contractes s'han desenvolupat juntament amb la de l'equilibri general. Aquestes teories estudien la interacció d'un nombre petit d'agents que s'enfronten a problemes d'informació limitada i d'incapacitat de fer uns certs tipus de contractes. El pioner en aquesta àrea va ser Leonid Hurwicz, el qual va rebre un doctorat *honoris causa* de la Universitat Autònoma de Barcelona ara fa dos anys. Aquesta és una àrea d'investigació activa i constructiva. Pau Olivella, per exemple, ha aplicat la teoria de contractes per contestar preguntes de l'estil següent: ¿com es pot dissenyar el millor sistema fiscal per prevenir l'evasió d'impostos?

Algunes altres àrees de la ciència econòmica moderna contenen feina interessant i estimulant, encara que les seves perspectives actuals de contribucions significatives i constructives em semblen més incertes. Aquí estic pensant en la teoria dels jocs i en l'econometria. Certament, hi ha uns economistes joves de Barcelona que ara fan una investigació excel·lent en ambdós camps, com són, per exemple, Jordi Massó i Clara Ponsati en l'un i Jaume Garcia en l'altre. No obstant això, no puc predir molt progrés en aquests camps d'estudi perquè no veig que qualsevol dels dos camps es dirigeixi cap a una direcció clara.

Fa uns anys la teoria de jocs semblava que portés grans promeses per ajudar-nos a pensar sobre fenòmens com ara els mercats amb competició imperfecta i les interaccions estratègiques entre països que comercien entre si. Fins ara no hi havia gaire progrés. Sembla que els investigadors d'aquesta àrea han anat per un dels dos camins alternatius. Alguns s'han concentrat en temes teòrics, com el gran nombre d'equilibris possibles en els jocs repetits, però han gastat poc esforç en les aplicacions possibles. Uns altres han aplicat la teoria més antiga a una gran varietat de qüestions. A una persona de l'escola d'equilibri general, aquestes aplicacions li semblen massa específiques. Per a cada qüestió investigada, hi ha un petit model en el qual els resultats depenen crucialment de l'especificació detallada de les regles del joc. L'actitud dels investigadors que han perseguit aquest segon camí sembla ser que tant en l'economia real com en la investigació econòmica quasi bé qualsevol cosa és possible, i que l'enginy de l'individu és un atribut per fer la investigació molt més important que no pas una visió global o una teoria comprensiva.

D'una manera semblant, els econòmetres teòrics sovint semblen tenir interès a utilitzar les dades econòmiques només per fer il·lustracions dels tests estadístics que ells mateixos han desenvolupat. La majoria d'econòmetres tendeixen a esquivar del tot els temes macroeconòmics, i amb freqüència citen la qualitat pobra i limitada de les dades disponibles. Em fan recordar l'economista que busca les seves claus perdudes a prop del pal d'un fanal, no perquè les hagi perdudes allí, sinó perquè allí hi ha la llum. Em sembla que molts econòmetres estaven descoratjats amb la macroeconomia per l'esfondrament de l'ortodòxia keynesiana antiga i ara esperen l'emergència d'una nova ortodòxia. Em penso que l'única possibilitat és l'equilibri general, i que, dissortadament, les estimacions econòmiques dels models d'equilibri general són molt més difícils que

les dels models keynesians. La microeconometria tendeix a estar plagada d'il·lustracions interessants; però, malauradament, hi ha poca teoria general.

Malgrat que hi ha algunes excepcions notables a aquestes tendències, considero que l'estat actual de l'econometria teòrica s'assembla molt al de la teoria de jocs: és un camp d'estudi que, a causa del caràcter fascinant d'alguns problemes molt difícils, però molt ben definits, ha atret algunes de les millors ments joves de la nostra ciència. De tota manera, actualment, els investigadors marquen el pas mentre esperen que algú els aportï una visió nova.

QUÈ HEM DE FER ENCARA

Els acompliments que he esmentat són impressionants. Tots, especialment els relacionats amb l'equilibri general, són representants de l'enfocament de l'economia que una vegada va anomenar-se el paradigma neoclàssic. Fins fa dues dècades semblava que hi havia alternatives vives a aquest paradigma. No obstant això, per una raó o una altra, aquestes alternatives, com els règims comunistes de l'Europa de l'Est, s'han enfonsat ràpidament. N'hi ha, és clar, algunes que perduren; però, si no hi ha alguna injecció d'energia i de noves idees, no crec que la seva influència continuï més enllà de la generació present. Aquesta situació no és gaire afortunada perquè l'economia neoclàssica, com altres sistemes de pensament, funciona millor en un ambient en què hi hagi reptes i competència que facin que els seus seguidors reexaminin les seves idees i mètodes. Així i tot, és millor que pensem que el triomf del paradigma neoclàssic, com el triomf de la democràcia liberal i del capitalisme a l'Europa de l'Est, és ple d'incertesa. D'una banda, no és de cap manera permanent. De l'altra, ens dirigeix a la complaença, a actuar com si tinguéssim totes les respostes o les haguéssim de tenir aviat.

La veritat és que nosaltres, ens diguem neoclàssics o no, tenim uns buits grans en la comprensió de com funciona l'economia. Alguns dels problemes que hem d'afrontar són fonamentals; tracten de l'estructura de la nostra teoria i de com podem aplicar-la per analitzar la societat del nostre voltant. Uns altres dels problemes són més aplicats; tracten de la nostra impotència per utilitzar la teoria perquè proporcioni guies als que fan la política i al públic sobre molts temes d'interès vital. Aquesta impotència, o bé s'origina en el nostre fracàs de dirigir la teoria cap a aquests temes de la política, i per això mateix es relaciona amb els problemes fonamentals, o bé s'origina en el nostre fracàs de comunicar els resultats de la nostra pròpia anàlisi, i així posa en evidència les nostres deficiències com a educadors i com a ciutadans responsables.

Per algú que mira l'economia de l'equilibri general des de fora, els problemes fonamentals més obvis que enfrontem tracten dels supòsits sobre el buidament dels mercats i de les expectatives racionals. Encara que en molts articles aquests supòsits són violats o modificats, és ben cert que són presents en el cor del nostre enfocament. Emprem aquests supòsits perquè són útils, perquè ens dirigeixen cap a models que tenen un contacte pròxim amb les dades, i, sobretot, perquè ara no hi ha altres alternatives atractives. Tanmateix, això no vol dir que no hi hagi economistes que escorcollin enèrgicament una teoria més profunda per justificar aquests supòsits o, fins i tot, supòsits alternatius.

Un enfocament que es fa servir en aquesta recerca és l'economia experimental, en què els investigadors fan experiments, generalment amb grups grans d'alumnes, per provar hipòtesis específiques sobre el comportament econòmic. Un representant local d'aquesta escola és Jordi Brandts. La utilització dels mètodes experimentals en l'economia encara es troba en una etapa preliminar i clarament és un subjecte de molta controvèrsia. Certament val la pena, ja que planteja un repte innovador a mètodes d'investigació més tradicionals.

Un altre enfocament, de vegades relacionat amb l'anterior, intenta modelar la manera com els agents econòmics aprenen sobre el seu ambient i la manera com s'aconsegueix l'equilibri. Aquesta investigació, també encara en una etapa preliminar, té molts col·laboradors, incloent-hi Albert Marçet i Ramon Marimon. Crec que els models d'aprenentatge tenen el potencial de transformar substancialment les maneres de pensar sobre com funcionen els mercats i com es formen

les expectatives. El progrés final en aquesta direcció s'enllaçarà probablement amb el progrés en uns altres camps d'estudi relacionats amb ordinadors, com la intel·ligència artificial.

Aquesta mena de problemes fonamentals, i d'enfocaments per resoldre'ls, és captivador. Malgrat tot, trobo més engrescador el segon conjunt de problemes, els relacionats amb el paper de l'economia i dels economistes en la societat. És aquí on els nostres fracassos són més obvis. Per exemple, quan veig la gent pobra als carrers de Nova York, em queda clar que el capitalisme no és la manera ideal d'organitzar les relacions econòmiques en la societat. Només és millor que les alternatives en què hem pensat fins ara. En comptes de continuar per aquest camí, on el meu caràcter avorrit es revelaria massa clarament, discutiré breument tres temes de la política a Espanya, als quals crec que nosaltres, els economistes, hem de posar-hi més atenció.

El primer tema té a veure amb el sistema impositiu. Actualment, la premsa és plena d'informes sobre els canvis possibles dels tipus de l'impost sobre el valor afegit, necessaris per harmonitzar-los amb els de la resta de la Comunitat Europea. Aquests informes se centren en els detalls, com ara la baixa possible de l'impost sobre les compres d'automòbils, i no en els canvis fonamentals. Tal com va fer la reforma fiscal de 1986, que presentà l'IVA, l'harmonització fiscal probablement farà augmentar substancialment els tipus impositius mitjans. ¿Serà aquesta mesura de la càrrega impositiva la que la gent voldria suportar? El sistema fiscal espanyol corrent confia molt en l'IVA i en les cotitzacions de la Seguretat Social pagades per les empreses, que de fet són impostos proporcionals sobre la mà d'obra; aquesta confiança provoca un sistema fiscal moderadament regressiu. ¿És aquest sistema la barreja apropiada d'instruments impositius? Durant la dècada passada hi havia moltes contribucions sobre la imposició òptima en l'estructura d'equilibri general dinàmic. Utilitzant aquest treball teòric, podem analitzar diverses alternatives de redisseny del sistema impositiu per fomentar més eficiència i més equitat. Encara sense models refinats, podem fer molt per augmentar el nivell de la discussió popular d'aquests temes.

El segon tema, relacionat amb el primer, és l'alt nivell d'atur oficial que hi ha hagut a Espanya a la dècada dels vuitanta. Donats els valors d'altres variables macroeconòmiques durant aquest període, particularment la taxa de creixement, trobo difícil de creure que una gran part d'aquest atur es relacioni amb cap mena de falta de demanda agregada. Una part de l'atur, és clar, es deu als desnivells regionals. No obstant això, fins i tot aquí, a Catalunya, on l'economia està relativament sana, hi havia un alt nivell del que anomenem atur estructural, per manca d'un terme millor. Una causa és el sistema impositiu esmentat anteriorment. Aquest sistema i les lleis espanyoles sobre la mà d'obra, que penalitzen les empreses per acomiadar i, en conseqüència, per contractar legalment treballadors, han provocat el desenvolupament d'un extens mercat negre de treball, on molts espanyols i immigrants relativament pobres treballen sense la protecció o els drets que tenen els treballadors del mercat legal. D'aquesta manera el sistema de seguretat social i les lleis laborals han produït unes conseqüències que òbviament frustren bona part de la intenció per la qual foren proposats al principi. Tenen els efectes addicionals de reduir els incentius i d'augmentar la ineficàcia en el mercat legal del treball. Una gran part de les discussions recents sobre la manca de «competitivitat» en l'economia espanyola tracten d'uns temes al voltant d'aquest problema, però sense abordar-los directament. Emprant uns models d'equilibri general dinàmic i estocàstic que fixen l'atenció en les decisions de les empreses sobre contractar i acomiadar treballadors i en les decisions dels treballadors sobre oferir treball i buscar altres ocupacions, podem analitzar l'efecte de possibles reformes en el sistema de seguretat social i en les lleis laborals. Algunes reformes en aquesta àrea, a més, tenen la facultat de fomentar més eficiència i més equitat.

El tercer tema on crec que nosaltres, els economistes, hem de tenir un paper més actiu és el de la manca d'habitatges a les grans ciutats d'Espanya. Molts treballadors espanyols joves s'enfronten a un mercat d'habitatges on llogar un pis és difícil i comprar-lo és quasi bé un somni. És possible que aquesta situació es rectifiqui a la llarga amb un esfondrament dels preus dels pisos. De tota manera, aquesta caiguda crearia uns altres problemes, per exemple en el sistema bancari, tal com els observadors de l'actualitat de l'economia nord-americana poden testimoniar.

Donada la gran quantitat de discussió que aquest tema ha suscitat, em sobta de veure la relativament petita quantitat d'anàlisi econòmica que li hem donat. Una vegada més, crec que podem dissenyar un sistema que fomenti més eficiència i més equitat. I, abans d'arribar-hi, encara podem fer molt per augmentar el nivell de la discussió i del coneixement públic. El fet que molts polítics argüeixin seriosament que la solució a aquest problema és controlar més els preus dels lloguers demostra clarament que encara tenim molt de camí per recórrer.

La meua discussió ha assenyalat camins que em penso que hem d'agafar: crec que els economistes hem de sentir-nos menys preocupats per la ideologia i alhora més disposats a dubtar dels fonaments de la nostra teoria. Crec que hem de refinar més la teoria però també preocupar-nos més pels temes aplicats. Per resoldre les tensions i les contradiccions possibles en les meves demandes es requereix molt esforç per part de nosaltres mateixos, i també de la pròxima generació d'economistes. No obstant això, la solució no és especialitzar-nos més. Hi ha una tendència perillosa en l'economia que hi hagi teòrics que saben poc d'aplicacions, que hi hagi economistes aplicats que saben poc de teoria, que hi hagi historiadors econòmics que saben poc de temes corrents, i així la resta. El fet d'haver oposat, més que altres ciències, resistència a la sobreespecialització, és un avantatge pels economistes. Hem de continuar aquesta resistència i mantenir una capacitat de comunicació entre nosaltres mateixos, i també amb el públic en general. I hem de debatre entre nosaltres sobre els camins que hem d'emprendre. Un avantatge de la comunicació a través de les diferents àrees de l'economia és, com al començament he assenyalat, el fet d'estimular la discussió i la dialèctica i d'entretenir-nos mentre prenem algunes gerres de cervesa.